

ARKTİK SİYASETİ VE TÜRKİYE

*Adnan DAL

Öz

Önceleri bölgesel düzeyde seyreden Arktik siyaseti, bölgede yaşanan gelişmeler ile birlikte günümüzde uluslararası bir karaktere sahip olmuştur. Arktik'teki gelişmeler, sadece bölgedeki paydaşları ilgilendirmemekte, bölge dışı aktörlerin de ilgisini çekmektedir. Bu aktörlerden biri olan Türkiye'nin kutuplara yönelik ilgisi yeni olmakla birlikte, son yıllarda önemli bir ilerleme kaydedildiği söylenebilir. Öyle ki, Antarktika'da kalıcı bilim üssü edinme konusunda Türkiye'nin önemli bir mesafe kat ettiği söylenebilir. Aynı şekilde Arktik bölgesine yönelik de ciddi bir motivasyonu olduğunu ifade eden Türkiye, Arktik siyasetinde yer almak niyetiyle Arktik Konseyi'nde gözlemci olarak yer almak için başvuru yapmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de Arktik uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sunmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, Türkiye'nin kutuplara yönelik ilgisiyle paralel bir biçimde Arktik'teki gelişmelerin Türkiye uluslararası ilişkiler okurlarına aktarılması hedef edinmektedir. Çalışmada Arktik siyasetinin evrilen yapısına, Arktik yönetiminde önemli bir oluşum haline gelen Arktik Konseyi'ne ve Türkiye'nin Arktik siyasetindeki pozisyonuna değinilmektedir. Çalışma, Arktik Konseyi'ne başvurusu değerlendirilen Türkiye'nin Arktik siyasetinde yer almak için nasıl bir yol izlemesi gerektiğine dair birtakım projeksiyonlarla nihayete erdirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Türkiye, Arktik Konseyi, Arktik Siyaseti

ARCTIC POLITICS AND TURKEY

Abstract

Arctic politics has been in transition from regional politics to global politics owing to the developments in the region. It not only concerns the stakeholders in the region but also attracts the attention of non-Arctic actors. Among these actors, although Turkey is a newcomer to the poles, significant progress has been made in recent years. Turkey has come a long way in acquiring a permanent research base in Antarctica in recent years. In addition, Turkey's application to take part in the Arctic Council as an observer to engage in Arktik politics indicates how the country is motivated. This paper aims to contribute to the Arctic international relations literature in Turkey. Through the paper, it is aimed to share the developments in the poles with Turkish international relations scholars in parallel with Turkey's interest in the poles. Within the study, the evolving structure of Arctic politics, the role of the Arctic Council as an important institution in Arctic governance, and Turkey's position in Arctic politics are elucidated. The study concludes with some projections about what Turkey should prefer to have a robust voice in Arctic politics.

Keywords: Arctic, Turkey, Arctic Council, Arctic Politics

* Dr., Fırat Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, adal@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3633-9044

Giriş

Arktik bölgesinin uluslararası ilişkilerde etkin bir rol oynamaya başlaması yeni bir olgudur. Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistemde bloklar arası rekabette önemli bir stratejik mücadele alanı olarak değerlendirilen bölge, Soğuk Savaş'ın sona ermesine yakın dönemlerde Detant Dönemi'nin de etkisiyle güç mücadelesinin etkisinin azaldığı, bunun yerine bölgesel iş birliği pratiklerinin değerlendirildiği bir döneme girilmiştir. Çevresel kaygılarla başlayan iş birliği süreci günümüzde kompleks bir yapıya dönüşmüş ve Arktik, diğer bölgelerden farklı olarak kendine has bir karakteristiğe sahip olmuştur. Bölge salt stratejik önemiyle sınırlı kalmamış, son yıllarda jeopolitik ve sosyo-ekonomik açıdan da uluslararası ilişkilerde önemli bir yer edinmiştir. Burada söz konusu dönüşümün ana tetikleyicisi antropojenik küresel ısınma sonucu yaşanan iklim değişikliğidir.

Arktik bölgesi iklim değişikliğinin yıkıcı sonuçlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle 2000'li yıllar ile birlikte iklim değişikliğinin en belirgin sonucu buzulların erimesi üzerine gözlemlenmiştir. 2007 ve 2012 yıllarındaki rekor erime seviyesi, bölgenin ekonomik potansiyelinin değerlendirilmesini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda söz konusu bölgenin önemli hidrokarbon rezervlerine ve nadir bulunan değerli metallere sahip olduğuna dair projeksiyonlar yapılmıştır. Ayrıca son yıllarda bölgede deniz ulaşımına elverişli hale gelen ve dünya deniz ticareti açısından önemli rotalar olma özelliğine sahip olabilecek iki kuzey rotası da faaliyete geçmiştir. Son olarak balıkçılık ve turizm potansiyeli yüksek bir özelliğe sahip olması, bölgenin genel anlamda jeoekonomik bir değerlendirmeye tabi tutulmasını gerekli kılmıştır. Bu değerlendirme ışığında Arktik bölgesi sadece bölge devletlerinin ilgisini çekmekle sınırlı kalmamış, bölge dışı Çin, Japonya, Almanya, İngiltere, Hindistan gibi devletlerin de Arktik ile ilgili stratejiler üretmesini ve bölge siyasetine dahil olmasını gerekli kılmıştır. Bu da Arktik bölgesinde ilişkilerin uluslararasılaşma sürecini doğurmuştur.

İklim değişikliği ile birlikte ortaya çıkan fırsatların yanı sıra Arktik bölgesi birtakım zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadır. Buzulların erimesiyle birlikte bölgenin ekosferi değişmekte, bu da bölgede canlı-cansız varlıkların önemli bir tehlike ile karşı

karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra bölgenin enerji kaynakları açısından zengin olduğu yönünde yapılan tahminler, bölgede deniz alanları üzerindeki hakimiyet ile ilgili devletler arası anlaşmazlıklara da sebep olmaktadır. Nitekim Arktik Okyanusu'na kıyısı olan kimi ülkeler, kıta sahanlıklarını genişletme için BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS) yer alan komisyona başvurmuştur. Bu nedenle bölgede deniz alanlarıyla ilgili devletlerarası egemenlik tartışmaları meydana gelmiştir.

Arktik bölgesinde yaşanan bu önemli gelişmeler bölgede yönetim sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu sorunu çözüme kavuşturmak adına bölgedeki devletlerce önemli birtakım iş birliği mekanizmaları faaliyete geçirilmiştir. Bu motivasyonla çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma öncelikleriyle bölgedeki tüm devletleri bir araya getiren bir şemsiye görevi gören Arktik Konseyi, günümüzde Arktik bölgesinde iş birliği sürecinin tesis edilmesinde en önemli yapı olarak değerlendirilmektedir. Konsey, Arktik'te bugüne dek önemli sorunları çözüme kavuşturmada devletler arasında bir köprü görevi görmüştür.

Bu çalışmada genel olarak Arktik bölgesi, Arktik Konseyi ve Türkiye'nin Arktik siyasetindeki pozisyonu değerlendirilmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde Arktik siyaseti rekabet, iş birliği ve yönetim süreçleriyle birlikte genel bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Finlandiya ve Kanada'nın girişimiyle başlayan ve Arktik Konseyi'nin kurulmasına gidilen süreç incelenmektedir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin Arktik Konseyi'ne başvurusu ve Arktik bölgesine angaje olma çabalarına yer verilmektedir. Son bölümde ise, Türkiye'nin bölge siyasetinde yer alması gerektiğine dair birtakım öneri ve değerlendirmeler yer almaktadır.

1. Arktik Siyaseti

Arktik bölgesi küresel iklimsel, çevresel, ekonomik ve politik sistemler ve süreçlerden bağımsız düşünülemeyecek bir yapıya dönüşmüştür¹. Özellikle bölgede ortaya çıkan ekonomik fırsatlar hem bölge içi hem de bölge dışı güçlerin (Rusya, ABD, AB, Çin, Kore, Brezilya, Hindistan gibi) Arktik'e yoğunlaşmasına, bu yoğunlaşma da bölgenin

¹ Kathrin Keil, & Sebastian Knecht, **Governing Arctic Change: Global Perspectives**. Palgrave Macmillan: London, 2017, s. 4

küresel siyasette etkin bir rol oynamasına neden olmuştur². Dolayısıyla bölgede yaşanan gelişmelerin uluslararası ilişkileri birçok konuda küresel düzlemde etkileyebildiği bir durumdan bahsetmek mümkündür. Arktik, diğer bölgelerden ayrı olarak devlet davranışlarının farklı bir şekilde cereyan ettiği 'istisnai' bir bölge olarak da tanımlanabilir³. Örneğin, Rusya'nın bu bölge üzerindeki çıkarları ve motivasyonu, küresel düzeyde yürüttüğü politik davranışlarından farklı bir şekilde seyretmektedir⁴. Dolayısıyla Arktik siyasetinin kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulması, bölgedeki dinamikleri doğru algılayabilmek için gerekli görülmektedir.

Arktik bölgesinde yaşanan belirgin değişim, bölge siyasetini nasıl etkilemektedir? Arktik devletleri (ABD, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç, Rusya) bölgede ortaya çıkan fırsatlar ve zorluklarla mücadelede nasıl bir siyaset yürütmektedir? Bölgedeki devlet-dışı aktörler yaşanan bu değişime karşı ne tür önlemler almaktadır? Alınan bu önlemler, bölgedeki devletleri nasıl etkilemektedir? Bölgede iş birliği mi tercih edilmektedir; yoksa Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi devletler arası rekabet mi etkili olmaktadır? Ayrıca bölge dışı devletlerin (Çin, Japonya, Hindistan gibi Asyalı devletler ile Almanya, İngiltere gibi Avrupalı devletler) bölge siyasetine eklenmesi bölgedeki dinamikleri nasıl etkilemektedir? Bu tür sorulara yanıt verebilmek adına uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde araştırmacılar farklı perspektifler sunmaktadır. Örneğin Arktik'teki uluslararası ilişkiler literatürünü kimi araştırmacılar realizm, neoliberal kurumsalcılık ve konstrüktivizm ile açıklamaya çalışmaktadır⁵. Neorealist perspektifle değerlendirme yapan araştırmacılar hükümetlerin güç, güvenlik ve refah arayışlarını coğrafya ile ilişkilendirip bölgedeki kıyıdaş devletlerin (ABD, Danimarka (Grönland), Kanada,

² Oran R. Young, "Arctic Politics in an Era of Global Change", **Brown Journal of World Affairs**, Volume XIX, Issue I, 2012, s. 169

³ Heather Exner-Pirot ve Robert Murray, "Regional Order in the Arctic: Negotiated Exceptionalism". **Politik**, 20 (3), 2017, ss. 47-64.

⁴ Heather Exner-Pirot, "The Arctic in International Affairs" **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, 307-318, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>

⁵ Oyvind Osterud, ve Geir Honneland, "Geopolitics and International Governance in the Arctic", **Arctic Review on Law and Politics**, Vol 5, No. 2, 2014, ss. 156-176; Kathrin Keil, "The Arctic: A New Region of Conflict, The Case of Oil and Gas", **Cooperation and Conflict**, Vol. 49(2), 2014, ss. 162-190.

Norveç, Rusya) Arktik'te ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek için rekabet içerisine girdiğini yorumlarken, neoliberal kurumsalcılık etkisinde kalan araştırmacılar ise Arktik'teki uluslararası ilişkilerde ekonomiyi öncelikli kılan ve iş birliğinin sağlanması amacıyla ikili ya da çok taraflı iş birliği mekanizmalarına önem veren bir değerlendirmede bulunmuştur⁶.

Soğuk Savaş döneminde Arktik bölgesi hem iklimsel anlamda hem de politik anlamda donmuş bir vaziyettedir⁷. Ancak sıcak bir çatışma yaşanmasa da bölge, iki süper güç arasındaki askeri rekabeti yansıması açısından önemlidir. Bu dönemde, bölgesel siyaseti kapsayan değerlendirmeler genellikle realist perspektifle ya da geleneksel jeopolitikle ilgili olmuştur⁸. Bölgenin geleneksel jeopolitik önemi, mevcut stratejik konumuyla değerlendirilmiştir⁹. ABD ve Sovyetlerin bu bölgede komşu olması ve aralarında sadece 57 mil mesafelik Bering Boğazı'nın bulunması, NATO'nun savunma ön hattını oluşturması için Sovyetlerin Kola Yarımadası üzerindeki askeri üssünün açık denizlere tek çıkış noktası üzerine konuşlanan Grönland-İzlanda-Birleşik Krallık (GIUK) hattının bu bölgede yer alması gibi sebepler Soğuk Savaş'ın büyük bir bölümünde Arktik'in stratejik önemini korumasını sağlamıştır¹⁰. Bu stratejik önemi sayesinde Arktik, antik dönemlerin 'Akdeniz'i olarak sembolize edilmiştir¹¹. Klasik jeopolitik bağlamında bölge egemenlik, ulusal güvenlik ve ekonomik çıkarların öncelikli olarak değerlendirildiği bir yer olmuştur.¹² Bu dönemde klasik güvenlik sorunlarının Arktik siyasetinde ağırlık kazandığı söylenebilir¹³. İki kutuplu sistemde

⁶ Sebastian Knecht ve Kathrin Keil, "Arctic Geopolitics Revisited: Spatialising Governance in the Circumpolar North", **The Polar Journal**, 3:1, 2013, ss. 178-203, Doi: [10.1080/2154896X.2013.783276](https://doi.org/10.1080/2154896X.2013.783276)

⁷ Barbora Padrtova, "Applying Conventional Theoretical Approaches to the Arctic", **Routledge Handbook of Arctic Security**, Eds. Gunhild Hoogensen Gjørvi, Marc Lanteigne ve Horatio Sam-AggreyRoutledge, London, 2020, s. 29

⁸ Osterud ve Honneland, a.g.e.; Young, **The Arctic Politics...**, Lassi Heininen, HeatherExner-Pirot ve Joel Plouffe, "From Regional Transition to Global Change: Dualism in the Arctic", **Arctic Yearbook 2013: The Arctic of Regions vs. The Globalized Arctic**, Ed. Lassi Heininen, Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, 2013, ss. 25-31. Bknz; <https://arcticyearbook.com/>

⁹ Heather Exner-Pirot, "The Arctic in International Affairs" **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, s. 310, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>

¹⁰ Oran R. Young, "The Age of the Arctic", *Foreign Policy*, No. 61, Winter 1985-1986, 1986, s. 161

¹¹ Barry S. Zellen, **Arctic Doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic**, Santa Barbara, Greenwood Publishing, 2009, s. 1

¹² Heininen vd, a.g.e., s. 25

¹³ Young, **Arctic Politics...**, s. 166

bloklar arası rekabetin yoğun olduğu dönemlerde, bu rekabetin önemli bir parçası olan askeri teknolojinin gelişmesi ve Arktik'in sanayileşme sürecinin hızlanması, bölge üzerindeki mevcut 'erişilemez' algısının yıkılmasını sağlamış ve bu gelişmeler bölge siyasetinde belirgin dönüşümlere kapı aralamıştır.¹⁴ Ancak 1980'li yıllardan itibaren iklim değişikliği ile bölgenin değişen fiziksel yapısı paydaş devletlerin klasik güvenlik tedbirlerini azaltmasına neden olmuş, geleneksel güvenlik konularının ötesinde bir takım güvenlik sorunları bölge siyasetinde yerini almış ve devlet-dışı unsurların bölgede etkin siyaset yürütmesinin önü açılmıştır.

Soğuk Savaş güvenlik, küreselleşme, kurumsal bütünleşme gibi alanlarda belirgin değişiklikler yaşanmasına neden olmuş, bu bağlamda uluslararası siyaseti analiz eden değerlendirmelerde bireysel tercihler, kapitalist baskı, düşünsel inşa, çevrecilik, toplumsal cinsiyet ve söylemsel güç gibi değişkenler de yerini almıştır¹⁵. Uluslararası siyasette ekonomi, çevre, gıda, sağlık gibi bireyin yaşamı ve refahı için önemli birtakım yeni alanlar tanımlanmaya çalışılmıştır¹⁶. Bu belirgin değişimden Arktik bölgesi de etkilenmiştir. Arktik bölgesi gündeminde bilimsel çalışmalar, yerli halklar, egemenlik tartışmaları, çevresel değişim ve hidrokarbon kaynakları ile ilgili değerlendirmeler yer almaya başlamıştır¹⁷. Arktik'te çatışmadan iş birliğine, askeri meselelerden çevre ve ekonomi gibi sivil meselelere doğru bir dönüşüm yaşanmıştır¹⁸.

Arktik siyasetinde, salt devlet düzeyindeki tanımlamalardan ziyade, devlet-dışı aktörlerin de belli bir ağırlık oluşturduğu söylenebilir. Bölgede uzun yıllar yerleşik halde bulunan yerli halklar, araştırma yapan bilim insanları ve sivil toplum örgütleri bölgesel konularda temsiliyet konusunda önemli roller üstlenmiştir. Yerli halklar, Arktik Konseyi'nde altı sürekli katılımcı grup tarafından temsil edilirken, bilim insanları Uluslararası Arktik Bilim Komitesi (IASC) gibi oluşumlarla bölgede karar alma mekanizmalarını doğrudan veya dolaylı bir biçimde etkileyebilmektedir. Ayrıca

¹⁴ Young, *The Age of...*, s. 161

¹⁵ Robert W. Murray, "Arctic Politics in the Emerging Multipolar System: Challenges and Consequences", *The Polar Journal*, 2:1, 2012, s. 7, Doi: 10.1080/2154896X.2012.679554

¹⁶ Padrtova, *a.g.e.*, s. 29

¹⁷ Mark Nuttall, "Afterword: the North and the Global Gaze", *Canada's and Europe's Northern Dimensions*, Eds. Anita Dey Nuttall ve Mark Nuttall, Oulu: University of Oulu Press, 2009, ss. 71-84

¹⁸ Padrtova, *a.g.e.*, s. 35; Osterud ve Honneland, *a.g.e.* s. 159

Greenpeace gibi sivil toplum kuruluşları da bölgede özellikle çevre koruma konularında önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu nedenle bilhassa Gorbaçov'un Murmansk Demeci sonrası çok aktörlü bir Arktik siyaseti manzarasını betimlemek mümkündür.

Arktik siyasetinde belirli dönemlerde belirgin kırılmalar yaşanmıştır. Özellikle Sovyet lideri Gorbaçov'un 1987 yılında Murmansk'da yaptığı konuşma bölge siyaseti açısından bir kırılma noktası olmuştur. Demeç, bölgenin salt askeri bir harekât alanı olmaktan sıyrılıp uluslararası iş birliğinin tesis edildiği bir alan haline dönüşünü simgelemektedir¹⁹. Murmansk Demeci sonrası Arktik bölgesi küresel siyasetin ilgi odağı olmaya başlamıştır²⁰. Ayrıca demeç, Arktik'in uluslararası bir bölge olarak ortaya çıkışını da simgelemektedir²¹. Öte yandan, bölgeyi küresel kaygılardan ayrı tutan ve sekiz Arktik devleti arasında bölgesel iş birliğini mümkün kılan birtakım girişimlerin yer aldığı farklı bir Arktik manzarasından da bahsetmek mümkündür²². Bu nedenle Murmansk'da verilen demeç, Arktik siyasetinin dönüşümünde ilk kırılma noktası olarak belirlenebilir.

Arktik siyasetinde ikinci önemli kırılma noktası, bölgedeki paydaşların temsili açısından önemli bir oluşum haline gelen Arktik Konseyi'nin kurulması sürecidir. Finlandiya ve Kanada'nın girişimleriyle 1991 yılında Arktik Çevre Koruma Stratejisi (AEPS) ile başlayan ve 1996 yılında çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma konularında üyeleri arasında iş birliği, koordinasyon ve etkileşim sağlama hedefi olan Arktik Konseyi'nin²³ kurulmasıyla birlikte bölgede devlet-dışı aktörlerin de etkin rol almaya başladığı bir süreç başlamıştır. Konsey'e gözlemcilik statüsü aracılığıyla bölge-dışı devletlerin de katılımıyla Arktik çok değişkenli, çok yönlü, girift bir siyaset sürecine girmiştir.

¹⁹ Kristin Atland, "Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic", **Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association**, Vol 43(3), 2008, s. 289.

²⁰ Andrea Finger-Stich ve Matthias Finger, "25 Years of Arctic Environmental Agency: Changing Issues and Power Relations" **Arctic Yearbook 2012**, Ed., Lassi Heininen, Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, 2012, s. 195, Bknz; <https://arcticyearbook.com/>

²¹ Exner-Pirot, **The Arctic in International....**, s. 309.

²² Young, **Arctic Politics....**, s. 166.

²³ Konsey hakkında bilgi için bknz <https://arctic-council.org/en/>

2007 yılında Rusya'nın Kuzey Kutbu'nda Arktik Okyanusu'nun dibine Rus bayrağı dikmesi, Arktik siyasetinde bir diğer kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Rusya, bu hamlesini bilimsel araştırmalar ile meşrulaştırmaya çalışsa da bölgedeki diğer devletler açısından bu girişim bölge güvenliğini tehdit eden bir adım olarak tanımlanmıştır. Nitekim bayrak krizi sonrası Arktik devletleri bölgedeki askeri yatırımlarını arttırma yönünde bir tercihte bulunmuştur²⁴. Söz konusu hareket, Arktik Okyanusu'na kıyısı olan devletler açısından kıta sahanlığının ötesinde kalan alanlar ile ilgili anlaşmazlıkları da gündeme getirmiştir. Ancak ilgili kriz, beklenilen aksine bölgesel iş birliği sürecine zarar vermemiş, hatta Arktik devletleri arasında daha sıkı bir iş birliği sürecinin önünü açmıştır²⁵. Burada, Arktik'in artan önemi ve Arktik devletlerinin ortak çıkarları iş birliği sürecinin güçlenmesinde etkili olmuştur²⁶. Bu değerlendirmeyi destekleyen en güzel girişim, 2008 yılında okyanusa kıyısı olan Arktik devletlerinin Ilulissat'da bir araya gelerek ortak bir deklarasyon ile iş birliği sürecinin devam edeceğini ve uluslararası hukuka riayet edileceğini teyit etmeleridir. Ilulissat Deklarasyonu²⁷, aynı zamanda bölgedeki kaynaklar üzerinde devletlerarası bir mücadele olduğu yönündeki değerlendirmeler yerine, uluslararası hukuka bağlı kalınarak bölgede düzenli bir gelişme sağlanacağını ifade etmektedir²⁸. Bu yönüyle, Ilulissat Deklarasyonu, bölgesel iş birliği sürecinin önemli bir parçası haline olarak değerlendirilebilir.

Bu bölümde bu kırılmalar ışığında bölge siyaseti rekabet, iş birliği ve yönetim başlıkları altında üç ana bölüm çerçevesinde incelenecektir.

²⁴ Rob N. Huebert, Heather Exner-Pirot, Adam Lajeunesse ve J. Gullede, "Climate Change and International Security: The Arctic as a Bellweather", **Center for Climate and Energy Solutions**, Arlington, VA, 2012

²⁵ Exner-Pirot, **The Arctic in International....**, s. 309.

²⁶ **a.g.e.**, s. 309.

²⁷ Deklarasyon metni için bkz, <https://arcticportal.org/images/stories/pdf/Ilulissat-declaration.pdf>

²⁸ Timo Koivurova, "Race to Resources in the Arctic: Have We Progressed in Our Understanding of What Takes Place in the Arctic?", **The New Arctic**, Eds. Birgitta Evengard, J. Nymand Larsen, Oyvind Paasche, Springer International Publishing AG. Switzerland, 2015, s. 195.

1.1. ‘Arktik Çağı’ ve Rekabet

Gelişen teknolojinin etkisiyle ve coğrafi konumu sebebiyle Arktik, 1950’li yıllardan itibaren jeostratejik ve jeopolitik açıdan önemli bir alan haline gelmiştir²⁹. Çoğu analist, bölgeyi tıpkı Akdeniz gibi, Doğu ve Batı arasında bir kavşak noktası olarak değerlendirmiştir³⁰. Arktik, Sovyetler Birliği’nin dağılmasına kadar küresel jeopolitik perspektifle, ABD ve SSCB arasında bir askeri rekabet alanı olarak değerlendirilmiştir³¹. Erişilmez coğrafyası ve seyrek nüfusuyla Arktik, silahlanma hedeflerini ve savunma stratejilerini test etmek için süper güçlerin adeta bir arka bahçesi olarak vazife görmüştür³².

2. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın ilk etaptaki beklenmedik askeri başarısı sonrası Norveç’teki üsleri sayesinde kuzeyde bir baskı oluşturması, müttefiklerin İzlanda, Faroe Adaları ve Grönland’ı istila etmesine yol açmıştır³³. Ek olarak, müttefikler Almanlara karşı Sovyetleri desteklemek için önemli bir lojistik fonksiyonu olan Arktik sularından faydalanmıştır³⁴. Bu nedenle Arktik, savaşta taraflar arası mücadelenin önemli bir cephesini teşkil etmiştir.

Arktik’te özellikle ticari uçuşların başlamasıyla birlikte hava sahası önem kazanmaya başlamıştır³⁵. Ayrıca, savaş sonrası bölgede meteoroloji istasyonları, Rus ve Amerikan askeri üsleri, radar tarayıcı sistemleri ve erken uyarı sistemlerinin kurulması ve nükleer denizaltıların konuşlanması gibi gelişmeler çerçevesinde bölgenin stratejik öneminin arttığı bir döneme girilmiştir³⁶. Hatta bölge üzerindeki jeopolitik rekabetin etkisi bilimsel keşifler, madencilik, balıkçılık ve balina avcılığı gibi sektörlerde de etkisini göstermiştir³⁷.

²⁹ Padrtova, **a.g.e.**, s. 29

³⁰ Zellen, **a.g.e.**, s. 3

³¹ Exner-Pirot, **The Arctic in International...**, s. 309.

³² Finger-Stich ve Finger, **a.g.e.**, s. 199

³³ Joseph S. Roucek, “The Geopolitics of the Arctic”, **The American Journal of Economics and Sociology**, Vol. 42, No. 4, 1983, s. 464

³⁴ David A. Welch, “The Arctic and Geopolitics” **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, s. 475, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>

³⁵ Roucek, **a.g.e.**, s. 464

³⁶ Roucek, **a.g.e.**

³⁷ Osterud ve Honneland, **a.g.m.**, s. 159

Zorlu iklim koşulları nedeniyle Arktik'te doğal kaynakların çıkarılıp işlenmesi ve ilgili pazarlara ulaştırılması yüksek bir maliyet gerektirse de kaynaklara güvenli erişim imkânı -OPEC benzeri enerji arzını etkileyecek yapıların olmaması- sunmasından dolayı bölge ciddi bir sanayileşme sürecine girmiş, bu da bölgede hem askeri faaliyetlerin hem de bölgenin stratejik öneminin artmasını sağlamıştır³⁸. Petrol, doğalgaz, kömür ve değerli madenler ile birlikte Arktik'te ulaşım rotalarının kullanıma elverişli hale gelmesi bir 'Arktik Çağı'nın başlangıcı olarak değerlendirilebilir³⁹. Sahip olduğu enerji kaynakları ve alternatif deniz rotaları sayesinde Arktik hem bölge devletlerinin hem de dünyanın geri kalanının enerji ve ekonomik güvenliği açısından daha önemli hale gelmektedir⁴⁰. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik talep artsa da fosil yakıtların enerji pazarında yakın gelecekte önemli pozisyonunu koruyacak olması ve Arktik'in siyasi çekişmelerden uzak, güvenli yapısı ve önemli miktarda enerji kaynaklarına sahip olması son yıllarda Rusya dahil büyük güçlerin neden bölge üzerinde ciddi planlar yaptığını açıklamaktadır⁴¹. Rusya'nın Vladimir Putin liderliğinde özellikle Arktik'te yoğun askeri faaliyetlere girişmesi yeni bir Soğuk Savaş'a yol açmasa da bölgedeki devletlerin stratejik çıkarlarını yeniden hesaplaması gerektiği düşünülürse, Arktik'te jeopolitiğin dönüştüğü açıklıkla görülebilmektedir. Özellikle 2007 yılında Rusya'nın Kuzey Kutbu'nda okyanus dibine bayrak dikme hadisesi ile birlikte Arktik siyasetinde yeni bir döneme girildiği ifade edilebilir⁴². Bu hadise sonrası neorealizm etkisinde kalan medya ve bazı araştırmacılar bölge siyasetinde devletler arası ilişkileri küresel güç rekabeti ile tanımlarken, kimi araştırmacılar ise neoliberal bölgesel iş birliği sürecine girildiğini dile getirmektedir⁴³. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Soğuk Savaş sürecindeki klasik jeopolitik rekabetin yerini, doğal kaynakların işletilmesi, egemenlik sorunları ve ulaşım

³⁸ Young, *The Age of...*, s. 169

³⁹ *A.g.e.*

⁴⁰ Welch, *a.g.e.*, s. 478; Heininen vd, *a.g.e.*, s. 26

⁴¹ Koivurova, *Race to Resources.*, s. 191

⁴² Exner-Pirot, *The Arctic in International...*,s. 308

⁴³ Valur Ingimundarson, "Managing a contested region: the Arctic Council and the politics of Arctic Governance", *The Polar Journal*, Vol. 4, No. 1, 2014, s. 185, Bknz; <http://dx.doi.org/10.1080/2154896X.2014.913918>

elverişli deniz rotalarının olası kullanımına bıraktığıdır⁴⁴. Bir diğer deyişle, mevcut jeostratejik rekabet yerini iklim değişikliği, bilimsel araştırma üzerine iş birliği ve ekonomik çıkarlar gibi daha sivil alanlara bırakmıştır⁴⁵. Dolayısıyla jeopolitiğin yeniden kavramsallaştırıldığı ve jeoekonomik değerlendirmelerin de dikkate alındığı bir Arktik siyasetine girildiği söylenebilir. Bu dönüşüm ile birlikte özellikle Çin gibi bölge dışı devletlerin dahil olmasıyla birlikte Arktik Çin, ABD, Rusya, AB gibi aktörler arası küresel güç yarışına da tanıklık etmeye başlamıştır⁴⁶.

1.2. Murmansk Demeci ve Bölgesel İş birliği

Sovyet lideri Gorbaçov'un perestroyka politik açılımı ışığında SSCB'nin kutup şehri Murmansk'da yaptığı konuşma, Arktik siyasetinin içerik değiştirmesi bakımından önemli bir kırılma noktası olmuştur. Demecde, Avrupa'nın kuzeyinin nükleerden arındırılması, deniz kuvvetleri faaliyetlerinin yasaklanması, barışçıl iş birliği çerçevesinde Arktik'in doğal kaynaklarından faydalanılması, bölgede bilimsel araştırmaların artırılması, bölgedeki uluslar arasında çevrenin korunması konusunda iş birliğinin tesis edilmesi ve Kuzey Deniz Rotası'nın gemicilik faaliyetlerine açılması gibi önemli konular yer almıştır⁴⁷. Gorbaçov, ilgili konuşmasında Arktik bölgesinde askeri rekabetin belirgin bir şekilde azaltılması ve bu amaçla bölgedeki tüm devletlerin silahlanmanın sınırlanması için görüşmelere başlaması, bölgede barış ve iş birliğinin tesis edilmesi gibi önemli konulara işaret etmiştir⁴⁸. Gorbaçov'un demecde yumuşak güç unsurlarına odaklanması, askeri güvenlik retorığının önemini yitirmesine neden olmuştur⁴⁹. Bu sayede bölge, klasik jeopolitik perspektifin etkisinden sıyrılmıştır. Bölgede somut başarılarla kapı aralaması ve Arktik'in bugünkü yapısına kavuşmasında

⁴⁴ Osterud ve Honneland, **a.g.e.**, s. 159

⁴⁵ **a.g.m.**

⁴⁶ Andreas Osthagen, "The Good, the Bad, and the Ugly: Differentiating Between Different Security Dynamics, **On Thin Ice: Perspectives on Arctic Security the Arctic**, Eds. Duncan Depledge ve P. Whitney Lackenbauer, North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN). Trent University: Canada, 2021.

⁴⁷ Mikhail S. Gorbachev, "The Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star Medal to the City of Murmansk". **Novosti Press Agency**, October 1, 1987, ss. 23-31; David Scrivener, "Gorbachev's Murmansk Speech: The Soviet Initiative and Western Responses", **Norwegian Atlantic Committee**, Oslo, Norway, 1989.

⁴⁸ **Gorbachev, a.g.e.**

⁴⁹ Atland, **a.g.m.**, s. 290

demeç ciddi bir biçimde etkili olmuştur⁵⁰. Demeç, yalnızca Soğuk Savaş'ın bitimi öncesi bir başlangıç noktası olmakla kalmayıp Arktik bölgesinin küresel çevresel değişikliklerle daha görünür kılındığı bir dönüm noktası olmuştur⁵¹. Nitekim demeç sonrası çevresel konularla başlayan ve daha sonra diğer alanlara yayılan devletler arası iş birliği mekanizmalarının oluşturulduğu bir döneme girilmiştir. Arktik devletleri bu dönem itibariyle aralarında iş birliği tesis eden önemli girişimlerde bir araya gelmiştir. Bölgesel iş birliğini teşvik eden Uluslararası Arktik Bilim Komitesi (1990), Arktik Çevre Koruma Stratejisi (1991), Kuzey Forumu (1991), Barents Avro-Arktik Konseyi (1993) ve Arktik Konseyi (1996) gibi yapılanmalar sayesinde bölgesel siyaset, küresel kaygılardan ayrı, bağımsız bir nitelik göstermiştir⁵². Örneğin, uluslararası iş birliğini mümkün kılan Uluslararası Arktik Bilim Komitesi, Arktik'te bilim diplomasisinin önemli bir adımı olup⁵³, Arktik'in kendine has niteliğini ortaya koyması bakımından önemli bir girişim olarak değerlendirilebilir. Komite, Murmansk'da yapılan konuşmanın önemli başlıklarından olan uluslararası bilimsel araştırmaları destekleme ve çevre koruma konularının somutlaştığını göstermektedir⁵⁴. Dolayısıyla 1987'den beri Arktik'teki bölgesel ve uluslararası iş birliği organizasyonlarının önemli bir bölümü Gorbaçov'un bu girişimiyle ilgili olmuştur denebilir⁵⁵.

1980'li yıllarda Çernobil felaketi, SSCB'nin Kola Yarımadası'ndaki nikel ocaklarında sülfürdioksit salınımının Barents Denizi'nde tehlikeli seviyelere ulaşması, Alaska'da *Exxon Valdez* tankerinde meydana gelen petrol sızıntısı ve *Komsomolets* adlı Sovyet nükleer denizaltısının Barents Denizi'nde batması gibi önemli gelişmeler Arktik bölgesinin hassas ekosistemine olan dikkatleri arttırdı⁵⁶. Bu tür gelişmeler ışığında

⁵⁰ Heather Exner-Pirot, "How Gorbachev shaped future Arctic policy 25 years ago", **Alaska Dispatch News**, 2012, Bknz: <https://www.adn.com/arctic/article/how-gorbachev-shaped-future-arctic-policy-25-years-ago/2012/10/01/> (e.t. 20.05.2021)

⁵¹ Finger-Stich ve Finger, **a.g.e.**, s. 196

⁵² Young, **Arctic Politics...**, s. 166

⁵³ Paul A. Berkman, Michael Lang, David W. H. Walton ve Oran R. Young, **Science Diplomacy: Antarctica, Science and the Governance of International Spaces**. Smithsonian Institution Scholarly Press: Washington, 2011

⁵⁴ Piotr Graczyk ve Timo Koivurova, "The Arctic Council", **Handbook of the Politics of the Arctic**, Eds. Leif K. Jensen and Geir Honneland, Edward Elgar Publishing, 2015, s. 299

⁵⁵ Atland, **a.g.m.**, s. 305

⁵⁶ Graczyk ve Koivurova, **a.g.e.**, s. 299

hükümetlerin müzakere sürecine girmesi, Arktik devletleri arasında iş birliği potansiyelinin en yüksek olduğu alanın çevresel problemler olduğunu ortaya koydu⁵⁷. İlk iş birliği girişimleri nükleer güvenlik, kirliliğin engellenmesi ve azaltılması gibi çevre koruma kapsamına giren alanlarda başlatılmıştır⁵⁸. Dolayısıyla bölgesel iş birliği süreci Arktik'in kırılğan çevresi üzerine inşa edilmiştir denilebilir.

Soğuk Savaş öncesi neorealist teorik değerlendirmeler etkisinde kalan Arktik siyaseti, Gorbaçov'un Murmansk Demeci ile birlikte neoliberal değerlendirmelere de tabi tutulmaktadır. Söz gelimi, aralarında bazı sınır anlaşmazlıklarına rağmen Arktik devletleri pragmatik bir yaklaşımı benimsemektedir. Bölgede hâkim liberal görüş, bölgesel istikrar ve güvenlik için iş birliğini ön koşul olarak kabul etmektedir⁵⁹. Dolayısıyla, bölgede askeri konular dahil olmak üzere devletler arası iş birliği tercihleri ön planda tutulmaya çalışılmaktadır. Bu noktada, Arktik'teki uluslar ötesi iş birliğinin de kendine has bir niteliğinin olduğunu belirtmek gerekir. Arktik'teki iş birliği yapısı, bölgenin siyasi gündemini oluşturan tüm alanları kapsayan geniş ve bütünleştirilmiş bir rejimden ziyade sorunlara özgü düzenlemelerin bir mozaığı olarak düşünülebilir⁶⁰. Arktik Konseyi de belirli sorunlara yönelik oluşturulmuş düzenlemelerin önemli bir örneği olarak bölgedeki varlığını sürdürmektedir. Bir sonraki bölümde buna değinilmektedir.

1.3. Arktik Konseyi ve Yönetişim

Arktik bölgesinin hassas ekosistemi, bölgeye has bir yönetim sürecinin doğmasını sağlamıştır. Antropojenik iklim değişikliği ile birlikte bölgenin değişmeye başlayan fiziksel yapısı karşısında bölgedeki aktörlerce önemli kurumların oluşturulduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda 1990'lı yıllar itibariyle Arktik siyasetinde yerli halklar, bilim insanları ve sivil toplum kuruluşları gibi devlet-dışı aktörlerin etkin olduğu bir süreçten bahsedilmektedir⁶¹. Devlet-dışı aktörlerin etkin rol alması sayesinde bölgesel

⁵⁷ Esko Rajakoski, "Multilateral cooperation to protect the Arctic environment: the Finnish Initiative", **The Arctic: Choices For Peace and Security**, Eds. T.R. Berger ve D. Roche, Vancouver, BC, Gordon Soules Book Publishers, 1989, ss. 53–59.

⁵⁸ Padrtova, **a.g.e.**, s. 36

⁵⁹ **a.g.e.**, s. 36

⁶⁰ Oran R. Young, "Governing the Arctic: From Cold War Theater to Mosaic of Cooperation", **Global Governance**, Vol. 11, No. 1, 2005, s. 10

⁶¹ Exner-Pirot, **The Arctic in International....**, s. 315

siyasette çatışmadan iş birliğine doğru bir dönüşüm gözlemlenmektedir. Burada, iş birliği tesis edici rolleri sayesinde kurumsallaşan bu yönetim aktörleri, geçmiş yıllardaki mevcut siyasetin güvenlik-dışı bir değerlendirmeye tabi tutulmasını sağlamıştır⁶².

Arktik bölgesinde yönetim konusu Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, BM Deniz Hukuku ve Arktik Konseyi gibi oluşumlar ile tanımlanmaya çalışılmaktadır⁶³. Bölgede ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik çok aktörlü bir yönetim süreci hüküm sürmektedir. Arktik'te yönetim ile ilgili değerlendirmede bulunurken, kapsayıcı olması bakımından Arktik Konseyi ile birlikte birtakım rejim yapılanmalarına da ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir. Bölgede Arktik Konseyi'nin de aralarında bulunduğu deniz hukuku, balıkçılık, ticari gemicilik, petrol ve gaz faaliyetleri, denizde arama-kurtarma, çevre koruma, bilimsel araştırma ve silahların kontrolü gibi alanlarda düzenleme yapabilecek bir rejim kompleksi önerilmektedir⁶⁴. Ancak günümüzde hem bölge üzerinde farklı çıkarlara sahip Arktik devletlerini bir arada tutması, hem de devlet-dışı aktörleri karar alma mekanizmalarına dahil etmesi bakımından ciddi bir role sahip olan en önemli kurum olarak Arktik Konseyi ele alınabilir. Konsey, Arktik bölgesindeki sorunlara yönelik bütüncül bakış açısıyla Arktik yönetimi için en iyi oluşum olarak da görülmektedir⁶⁵. Aşağıda, Konsey'in oluşum süreci değerlendirilmektedir.

2. 'Rovaniemi Süreci' ve Arktik Konseyi'nin Oluşumu

Arktik bölgesinde, Arktik Konseyi'nin oluşumuna gidilen süreçte üç önemli girişimin -Murmansk Demeci, Finlandiya ve Kanada'nın Girişimleri- spill-over etkisi yarattığı söylenebilir. Murmansk Demeci ile başlayan ve sırasıyla Finlandiya ve Kanada'nın girişimleriyle birlikte Arktik Konseyi'nin kurulum aşamasının tamamlanması 1996

⁶² Atland, **a.g.m.**, s. 305

⁶³ Murray, **a.g.m.**, s. 8

⁶⁴ Oran R. Young, "Building an International Regime Complex for the Arctic: Current Status and Next Steps", **The Polar Journal**, 2:2, 2012, ss. 391-407, Doi: 10.1080/2154896X.2012.735047

⁶⁵ Thomas Axworthy, Timo Koivurova ve Waliul Hasanat, **The Arctic Council: Its Place in the Future of Arctic Governance**, Gordon Foundation, Munk School of Global Affairs, and Arctic Center, 2012

yılında gerçekleşti⁶⁶. Finlandiya'nın öncülüğünde 1991 yılında uygulama aşamasına geçirilen Arktik Çevre Koruma Stratejisi ile birlikte başlayan 'Rovaniemi Ruhü', günümüzde bölgesel iş birliğinin ana motivasyonunu sağlamaktadır. Sekiz Arktik devleti tarafından kabul edilen Arktik Çevre Koruma Stratejisi bölgesel iş birliğinin ilk aşaması olarak görülmektedir⁶⁷. Stratejinin öncelikli hedefi, Arktik'te çevre koruma alanında ulusal ve uluslararası önlemlerin daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak şeklinde olmuştur⁶⁸. Çevre koruma alanına yönelik dört önemli çalışma grubunu da bünyesinde barındıran söz konusu Strateji, sonraki dönemde Arktik Konseyi'nin içeriğine dahil edilmiştir.

Bilindiği gibi kurumlar ve rejimler belirli alanlarda sorunların çözümüne yönelik bilgi üretimini şekillendirme, gündem oluşturma, sorunların çerçevesini çizme ve ilgi duyulan alanlarda kaynaklar üzerinde yoğunlaşma gibi noktalara işaret etmektedir⁶⁹. Bu bağlamda Arktik Konseyi de bir rejim modeli olarak, Arktik bölgesinde belirli alanlarda -özellikle sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma alanlarında- üyeleri arasında iş birliği, koordinasyon ve etkileşim sağlamak amacıyla bir hükümetler arası forum niteliğinde, 1996 yılında Ottawa Deklarasyonu ile kuruldu⁷⁰. Kanada'nın dönem başkanlığındaki ilk iki yıl içerisinde Konsey'in ana hedefi, Konsey'in nihai biçimini alması ve Arktik Çevre Koruma Stratejisi'nin Konsey'in yapısına dahil edilmesi şeklinde olmuştur⁷¹.

ABD, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç ve Rusya'nın katılımıyla oluşturulan Arktik Konseyi'nde dönem başkanlığı iki yılda bir değişmektedir. Tüm kararların oybirliği ile alındığı Konsey'in faaliyet yürütmesi

⁶⁶ Thomas S. Axworthy, "Changing the Arctic paradigm from cold war to co-operation: how Canada's indigenous leaders shaped the Arctic Council", **Paper Prepared for the Fifth Polar Law Symposium**, 6-8 September 2012, 2013, Rovaniemi, Finland

⁶⁷ Erik J. Molenaar, Timo Koivurova, Elisabeth Tedsen, Reid, A. ve K. Hossain, "Introduction to the Arctic", **Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation**, Eds. Elizabeth Tedsen vd., Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014, Doi:10.1007/978-3-642-38595-7

⁶⁸ Graczyk ve Koivurova, **a.g.e.**, s. 302

⁶⁹ Oran R. Young, "Institutions and the Growth of Knowledge: Evidence from International Environmental Regimes", **International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics**, 4(2), 2004, s. 217

⁷⁰ Konsey ile ilgili detaylı bilgi için bkz, <https://arctic-council.org/en/about/>

⁷¹ Graczyk ve Koivurova, **a.g.e.**, s. 305; Matthew S. Wiseman, "The Future of the Arctic Council", **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, s. 441, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>

bakanlar, uzman memurlar ve çalışma grupları şeklinde üç düzeyde gerçekleşmektedir. İlk olarak çalışma gruplarınca ele alınan kararlar, tüm üyelerin olumlu yönde görüş bildirmesiyle birlikte yılda en az iki defa toplanan uzman memurlara aktarılmakta, oradan da nihai olarak bakanlık toplantılarında görüşülmektedir⁷². Önceki yıllarda daha çok uzman memurlarca temsil edilen bakanlık toplantılarına 2011 yılında Rus dışişleri bakanı Sergey Lavrov ve ABD dışişleri bakanı Hillary Clinton'un ilk defa katılması ve sonraki yıllarda bu geleneğin sürdürülmesi Arktik Konseyi'nin artan önemine işaret etmektedir⁷³.

Konsey'de altı çalışma grubunun yanı sıra, altı sürekli katılımcı olarak yer alan ve danışmanlık rolü olan yerli halkların temsilcileri de bulunmaktadır. Bu temsilciler hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve yerli halkların oluşturduğu birlikler arasında önemli bir ağ kurmaktadır. Arktik bölgesindeki faaliyetler ile ilgili devletler ya da devlet-dışı aktörler tarafından alınan kararların söz konusu temsilcilere danışma zorunluluğu mevcuttur⁷⁴. Dolayısıyla yerli halk temsilcilerinin, Konsey'de önemli bir vazife üstlendiği düşünülebilir. Konsey'in bu yapısı, yerli halkların düşüncelerini ifade etme ve üye devletlerle birlikte karar alma süreçlerine katılım sağlama gibi önemli bir vazife üstlenmesine imkân sunmaktadır⁷⁵.

Arktik Konseyi, kurulduğundan bu yana, Arktik bölgesinde mevcut sorunlara yönelik somut çözümler sunan ve bölgedeki tüm paydaşları aynı çatı altında toplamasıyla önemli işlev gören bir oluşumdur. Konsey sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma, Arktik'teki meseleler ile ilgili bilgi yayma ve bu meselelere ilgiyi artırma ve eğitimi teşvik etme gibi önceliklerle faaliyet yürütmektedir⁷⁶. Konsey, ağırlık verdiği konular dikkate alındığında sırasıyla üç önemli aşamadan geçmiştir; kirlilik, iklim değişikliği ve iklim değişikliğine adaptasyon ile bölgeye yönelik artan küresel ilgiye karşılık

⁷² Svein V. Rottem, "A Note on the Arctic Council Agreements", **Ocean Development & International Law**, 46:1, 2015, s. 51, Doi: 10.1080/00908320.2015.988940

⁷³ **A.g.e.**, s. 51

⁷⁴ Timo Koivurova, "Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly Changing Scene of Arctic Governance", **Polar Record**, 46:2, 2010, ss. 146–156

⁷⁵ Wiseman, **a.g.e.**, s. 444

⁷⁶ Clive Tesar, Marc-Andre Dubois, Martin Sommerkorn, Alexander Shestakov, "Warming to the Subject: The Arctic Council and Climate Change", **The Polar Journal**, 2016, ss. 417-429, Doi: 10.1080/2154896X.2016.1247025

verme⁷⁷. Faaliyetleri dikkate alındığında, Konsey üç önemli vizyon ile değerlendirilebilir; Arktik devletleri için bir ortaklık, Arktik bölgesi için bir yönetici ve gelişmiş bir güvenlik aktörü⁷⁸.

Arktik Konseyi, bugüne dek Arktik bölgesinde alınan kararlarda tüm paydaşları tek bir çatı altında bir arada tutarak önemli bir şemsiye görevi görmüştür. Küresel bir tehdit haline gelen iklim değişikliğinin etkilerinin bölgede yoğun hissedilmesiyle birlikte Konsey, başkanlık düzeyindeki toplantılarda kararlaştırılan deklarasyonlarla iklim değişikliğiyle mücadelede somut adımlar atmıştır⁷⁹. Ayrıca bölgede gemicilik, balıkçılık, canlı çeşitliliği, petrol ve gaz aktiviteleri gibi deniz alanına yönelik faaliyetlerle ilgili birtakım değerlendirmeler ve raporlar sunmuştur⁸⁰. Bu faaliyetlere yönelik Konsey üyeleri tarafından arama ve kurtarma, deniz kirliliğine hazırlıklı olma ve karşılık verme ve uluslararası bilimsel iş birliği konularında üç önemli ve yasal açıdan bağlayıcı anlaşma da imzalanmıştır.⁸¹ İlgili anlaşmalar doğrudan Arktik Konseyi'nin ürünü olmasa da bu anlaşmaların Arktik devletleri hükümetleri tarafından imzalanması ve Konsey tarafından yapılan başkanlık toplantılarında oluşturulmaya karar verilmesi⁸², Konsey'in önemini ortaya koymaktadır. Konsey, yasal açıdan bağlayıcı anlaşmalara ilham veren önemli bilimsel çalışmalar ortaya koyarak ilk kurulum aşamasındaki göreceli belirsizlik durumunun da zamanla ortadan kalkmasını sağlamıştır⁸³. Yüksek düzeyli görüşmelerin düzenli bir şekilde yürütülmesi sayesinde iş birliğinin sürekli kılınması, çalışma grupları içerisinde ve ortak bilimsel projelerde bilgi üretimi ve paylaşımının bölgesel istikrarı güçlendirmesi ve son olarak problemlere yönelik belirli mekânsal tanımlamaların yapılmasının Arktik kimliğine katkı sunması⁸⁴ gibi işlevleriyle Arktik Konseyi bölgede önemli bir siyaset üretici mekanizmaya dönüşmüştür.

⁷⁷ Rottem, **a.g.e.**, s. 51-52

⁷⁸ Page Wilson, "Society, Steward or Security Actor? Three Visions of the Arctic Council", **Cooperation and Conflict**, 51:1, 2015, ss. 1-20, Doi: [10.1177/0010836715591711](https://doi.org/10.1177/0010836715591711)

⁷⁹ Tesar vd, **a.g.e.**.

⁸⁰ Molenaar vd., s. 10

⁸¹ Bknz, <https://arctic-council.org/en/explore/work/cooperation/>

⁸² Graczyk ve Koivurova, **a.g.e.**, s. 316

⁸³ Wiseman, **a.g.e.**, s. 449

⁸⁴ Graczyk ve Koivurova, **a.g.e.**, s. 321

3. Türkiye'nin Arktik Siyasetindeki Yeri: Arktik Konseyi'ne Gözlemcilik Başvurusu

Türkiye'nin Arktik bölgesine angaje olma motivasyonunu belirleyen sebepler nelerdir? Arktik Konseyi'nde gözlemci olması Türkiye'ye ne gibi avantajlar sağlayabilecektir? Konsey'e gözlemci olabilmesi için Türkiye'nin hangi dış politika tercihlerinde bulunması gerekir? Bu bölümde Arktik Konseyi'nde gözlemcilik statüsü ve Türkiye'nin olası bir gözlemci olarak Konsey'e ne tür katkılar sunabileceği ve bölgedeki gelişmelerden ne tür kazanımlar elde edebileceği değerlendirilmektedir.

Arktik bölgesinde meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmek ve bölgeye angaje olmak amacıyla bölge dışındaki devletler Arktik Konseyi'ne gözlemcilik başvurusu yapma yöntemini tercih etmektedir. Nitekim Almanya (1998), Hollanda (1998), Polonya (1998), Birleşik Krallık (1998), Fransa (2000), İspanya (2006), Çin (2013), Hindistan (2013), İtalya (2013), Japonya (2013), Güney Kore (2013), Singapur (2013) ve İsviçre (2017) Konsey'de gözlemci olarak temsil edilmektedir⁸⁵. İlgili aktörlerin gözlemcilik başvurusunun altında yatan sebepler çok çeşitli olabilmektedir; siyasi, ekonomik, bilimsel. Ancak son yıllarda ortaya çıkan ekonomik fırsatların bölge dışı devletlerin Arktik'e yönelmesinde daha cazip geldiği söylenebilir. Bilhassa 2013 yılında Asyalı devletlerin gözlemcilik başvurusu, ekonomik fırsatların değerlendirilmesi ihtiyacından kaynaklanmıştır denilebilir⁸⁶.

Arktik Konseyi'nde gözlemcilik statüsü elde eden devletler Konsey'in toplantılarına katılma, çalışmalarını takip etme, çalışma grupları aracılığıyla katkı sunma, Arktik devletleri veya sürekli katılımcılar aracılığıyla Konsey'e proje teklifleri sunma ve görüşülen konularla ilgili bakanlık toplantılarında yazılı beyanda bulunabilmektedir.⁸⁷ Dolayısıyla Arktik bölgesindeki gelişmelere aktif katılım, Konsey'deki gözlemcilik statüsüyle sağlanabilmektedir. Türkiye'nin Konsey'e gözlemcilik başvurusu da bu

⁸⁵ Bknz, <https://arctic-council.org/en/about/observers/non-arctic-states/>

⁸⁶ İngimundarson, **a.g.m.**, 191; Wiseman, **a.g.e.**, s. 447

⁸⁷ Bknz, <https://arctic-council.org/en/about/observers/>

motivasyonla yapılmıştır. Nitekim, Türkiye 2015 yılında Yunanistan, Moğolistan ve İsviçre ile birlikte Konsey'e başvuru yapmıştır⁸⁸.

Türkiye'nin Arktik'e yönelik bu ilgisi, 2014 yılında 'Türkiye Ulusal Deniz Araştırma Stratejisi' belgesinin kabulü ile birlikte artmıştır denilebilir. Türkiye'nin ulusal deniz yetki alanları kapsamındaki faaliyetlerle ilgili oluşturulan strateji belgesinde, bu yetki alanının dışında yer alan Arktik'te de deniz faaliyetlerinin icra edilmesi ile ilgili hedefler yer almıştır.⁸⁹ Ayrıca, Türkiye dört yıllık 'Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022)'nı da faaliyete geçirmiştir. İlgili belgede öncelik Antarktika ile ilgili çalışmalara yer verilse de Arktik ile ilgili birtakım değerlendirmeler de yer almıştır. Son olarak, Türkiye Arktik'e yönelik ilk bilim seferini 2019 yılında gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin Arktik Konsey'ine gözlemci olması, bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmesi bakımından önem arz etmektedir. Arktik'te buzulların erimesiyle birlikte çıkarılması ve işlenmesi mümkün hale gelen fosil yakıtlar, değerli madenler ve nadir bulunan elementler, ulaşımaya elverişli hale gelen kutup deniz rotaları, balıkçılık ve turizm gibi fırsatlar sayesinde Türkiye yükselen güç pozisyonunu daha ileriye taşıyabilecektir. Ayrıca iklim değişikliğiyle mücadelede bilim diplomasisi aracılığıyla devletlerin bölgede etkin bir role sahip olması, Türkiye açısından da birtakım kazanımlar sunmaktadır. Türkiye, bölgede yürüteceği bilimsel araştırmalar sayesinde bilim diplomasisine katkı sunabilecek, bu sayede bölgedeki paydaşlarca kabul görebilecektir. Tıpkı Arktik devletleri arasında iş birliğini güçlendirdiği gibi, Türkiye'nin yapacağı bilimsel faaliyetler de bölgesel ve küresel iş birliği bağlamında olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Önceleri stratejik konumuyla gündemde yer alan Arktik bölgesi, iklim değişikliğinin küresel bir tehdit haline gelmesiyle birlikte dünya siyasetinde daha fazla ağırlık kazanmıştır. Soğuk Savaş yıllarında geleneksel jeopolitik rekabetin etkisinde kalan

⁸⁸ Piotr Graczyk, Malgorzata Smieszek, Timo Koivurova, ve Adam Stepien, "Preparing for the Global Rush: The Arctic Council, Institutional Norms, and Socialisation of Observer Behaviour" **Governing Arctic Change: Global Perspectives**, Eds. Kathrin Keil ve Sebastian Knecht, Palgrave Macmillan: London, 2017, s. 129.

⁸⁹ Bknz, http://www.shodb.gov.tr/shodb_esas/orj/kurul/TUDAS/TUDAS%20Onay%C4%B1_2Ekim2014.pdf

bölge, Sovyet lideri Gorbaçov'un yumuşama sürecindeki rolüyle birlikte bölgesel iş birliği ve barış ile anılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda iklim değişikliğinin sonuçlarından olumsuz bir biçimde etkilenen bölgenin ekosisteminin tehlikeye girmesiyle birlikte bölgedeki devlet ve devlet-dışı aktörler bölgesel iş birliği hedefiyle oluşturulan birtakım kurumlarda ortak çıkarlar etrafında bir araya gelmiştir. Böylelikle, Arktik bölgesinde yönetim sorunu gündeme gelmiştir. Ancak, Arktik Konseyi'nin kurulmasıyla birlikte bölgesel sorunlara yönelik etkin ve kalıcı çözümler getirilmeye başlanması, Konsey'in Arktik bölgesinde üyeleri arasında günümüze dek barış ve istikrar tesis eden en önemli kurum olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Hatta, Konsey'e bölge dışı ülkelerin de gözlemci olarak katılmasıyla birlikte bölge siyasetinin uluslararası bir niteliğe büründüğü söylenebilir.

Arktik bölgesini uluslararası siyasette görünür kılan ana faktör, bölgede ortaya çıkan ekonomik fırsatlardır. Bilindiği gibi, bölgede önemli hidrokarbon rezervleri, nadir bulunan metaller, balıkçılık, turizm gibi ekonomik kalkınma için önemli bir takım fırsatlar yer almaktadır. Bu fırsatlardan faydalanmak adına, Arktik devletleri bölge ile ilgili ulusal stratejilerine ekonomik kalkınma hedeflerini de ilave etmiştir. Öte yandan, Arktik'te coğrafi olarak temsil edilmeyen ülkeler de bilimsel faaliyetler ve bölgedeki kurumlara katılım yoluyla bölge siyasetinde karar alma süreçlerine dahil olmaya çalışmaktadır. Bu nedenle Arktik bölgesinde çok boyutlu, çok değişkenli, kompleks bir siyasi manzaradan bahsedilmelidir.

Bu çalışmada geleneksel jeopolitik, yönetim ve iş birliği etkisinde Arktik siyasetinin maruz kaldığı dönüşüm incelenmektedir. Soğuk Savaş yıllarında jeopolitik rekabet ile gündeme gelen Arktik bölgesinin son yıllarda küresel siyasette uluslararası iş birliği ile kendine yer edindiğine değinilmektedir. Arktik Konseyi'nin oluşumuyla birlikte tesis edilen bölgesel iş birliği, bölge dışı aktörlerin de katılımıyla birlikte uluslararası bir niteliği haiz olmuştur. Türkiye'nin Konsey'e gözlemci olması da bu niteliğin bir parçası olmuştur.

Çalışmanın sonucunda, Türkiye'nin Arktik siyasetinde yer edinmesi adına birtakım öneriler getirmek gerekirse;

1-Arktik siyasetinde yer almanın ilk koşulu bölgede bilimsel faaliyetler yürütmektir. Bu bağlamda Türkiye, bilim diplomasisi alanında aktif rol alarak bölge siyasetine dahil olmalıdır. Özellikle iklim değişikliğiyle mücadelede Türkiye'nin iklim diplomasisine aktif katılım sağlaması gerekmektedir. Bilimsel iş birliğinin bölgede kurumsal bütünleşmeyi sağladığı dikkate alındığında, Türkiye'nin Arktik devletleriyle gerek ikili anlaşmalar yoluyla gerekse de Arktik Konseyi'nde gözlemcilik statüsü elde etme yoluyla bu iş birliğine dahil olması ve katkı sunması gerekmektedir. Bilhassa Svalbard ile ilgili devletlerin üzerinde anlaştığı Spitsbergen Anlaşması'na Türkiye'nin ilk fırsatta taraf olması gerekmektedir. İlgili anlaşmaya taraf olunması, Türkiye'nin bölgede doğrudan bilim diplomasisi faaliyetleri yürütecek bir pozisyona sahip olması anlamına gelmektedir.

2- Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) Arktik Konseyi'ne gözlemci olarak kabul edildiği dikkate alındığında, Türkiye'nin bu örgüt ile yakın ilişkiler geliştirmesi, bölgede deniz alanlarıyla ilgili faaliyetlerde Türkiye'ye fayda getirecektir. Özellikle Türkiye'nin ulusal çıkarları ölçüsünde IMO'nun belirlemiş olduğu kurallara riayet etmesi ve ilgili sözleşmelere taraf olması önem arz etmektedir.

3- Türkiye, Arktik devletleriyle ikili anlaşmalar yoluyla yakın iş birliği kurma stratejisini değerlendirmelidir. Özellikle Rusya'nın Arktik Konseyi'ndeki 2021-2023 dönem başkanlığında, Konsey'de gözlemcilik statüsü elde etmek için Rusya ile son yıllarda kurulan yakın ilişkilerden faydalanılmalıdır. Rusya'nın yanı sıra, diğer Arktik devletleriyle de iki taraflı anlaşmalar yoluyla yakın ilişkiler geliştirilmelidir. Bu konuda Nordik ülkelerin gözlemci kabulüne yönelik olumlu yaklaşımları dikkate alınıp, Nordik ülkeleriyle iş birliği kurulması tercih edilmelidir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Arktik bölgesine angaje olması sağlanmalıdır.

4- Türkiye'de yürütülen kutup çalışmalarında ağırlık, bilim üssü kurulması hedefiyle Antarktika'ya verilmektedir. Ancak istenen hedeflere yaklaşılsa da bölgede sadece bilimsel faaliyetler yürütecek olması, Türkiye'ye sınırlı kazanımlar sağlayacaktır. Öte yandan, Türkiye'nin Arktik Konseyi'nde gözlemcilik statüsü elde etmesiyle Arktik siyasetinde aktif katılım sağlaması bilimsel araştırmaların yanı sıra, Türkiye'ye ekonomik kazanımlar da sağlayabilecektir. Bu nedenle ilgili kutup çalışmalarının kuzeye, yani Arktik alanına da yoğunlaşması, bu anlamda salt doğa bilimlerine yönelik

çalışmaların yanı sıra, sosyal bilimler alanındaki çalışmaların da teşvik edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Atland, Kristin, “Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic”, **Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association**, Vol 43(3), 2008, ss. 289-311.

Axworthy, Thomas S., “Changing the Arctic paradigm from cold war to co-operation: how Canada’s indigenous leaders shaped the Arctic Council”, **Paper Prepared for the Fifth Polar Law Symposium**, 6–8 September 2012, 2013, Rovaniemi, Finland

Axworthy, Thomas S., Timo Koivurova ve Waliul Hasanat, **The Arctic Council: Its Place in the Future of Arctic Governance**, Gordon Foundation, Munk School of Global Affairs, and Arctic Center, 2012

Berkman, Paul A., Lang, Michael, Walton, David W. H., & Young, Oran R., **Science Diplomacy: Antarctica, Science and the Governance of International Spaces**. Smithsonian Institution Scholarly Press: Washington, 2011

Exner-Pirot, Heather & Murray, Robert, “Regional Order in the Arctic: Negotiated Exceptionalism”. **Politik**, 20 (3), 2017, ss. 47–64.

Exner-Pirot, Heather, “How Gorbachev shaped future Arctic policy 25 years ago”, **Alaska Dispatch News**, 2012, Bknz: <https://www.adn.com/arctic/article/how-gorbachev-shaped-future-arctic-policy-25-years-ago/2012/10/01/> (e.t. 20.05.2021)

Exner-Pirot, Heather, “The Arctic in International Affairs” **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, 307-318, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>

Finger-Stich ,Andrea & Finger, Matthias “25 Years of Arctic Environmental Agency: Changing Issues and Power Relations” **Arctic Yearbook 2012**, Ed., Lassi

- Heininen, Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, 2012, ss. 195-216. Bknz; <https://arcticyearbook.com/>
- Gorbachev, Mikhail S., “The Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star Medal to the City of Murmansk”. **Novosti Press Agency**, October 1, 1987, ss. 23-31.
- Graczyk, Piotr & Koivurova, Timo, “The Arctic Council”, **Handbook of the Politics of the Arctic**, Eds. Leif K. Jensen and Geir Honneland, Edward Elgar Publishing, 2015, ss. 298-327
- Graczyk, Piotr, Smieszek, Malgorzata, Koivurova, Timo & Stepien, Adam, “Preparing for the Global Rush: The Arctic Council, Institutional Norms, and Socialisation of Observer Behaviour” **Governing Arctic Change: Global Perspectives**, Eds. Kathrin Keil ve Sebastian Knecht, Palgrave Macmillan: London, 2017, ss. 121-129.
- Heininen, Lassi, Exner-Pirot, Heather & Plouffe, Joel, “From Regional Transition to Global Change: Dualism in the Arctic”, **Arctic Yearbook 2013: The Arctic of Regions vs. The Globalized Arctic**, Ed. Lassi Heininen, Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, 2013, ss. 25-31. Bknz; <https://arcticyearbook.com/>
- Huebert, Rob N., Exner-Pirot, Heather, Lajeunesse, Adam & Gulledge, J. “Climate Change and International Security: The Arctic as a Bellweather”, **Center for Climate and Energy Solutions**, Arlington, VA, 2012
- Ingimundarson, Valur, “Managing a contested region: the Arctic Council and the politics of Arctic Governance”, **The Polar Journal**, Vol. 4, No. 1, 2014, ss. 183-198, Bknz; <http://dx.doi.org/10.1080/2154896X.2014.913918>
- Keil, Kathrin & Knecht, Sebastian, **Governing Arctic Change: Global Perspectives**. Palgrave Macmillan: London, 2017
- Keil, Kathrin, “The Arctic: A New Region of Conflict, The Case of Oil and Gas”, **Cooperation and Conflict**, Vol. 49(2), 2014, ss. 162-190.

- Knecht, Sebastian & Keil, Kathrin, “Arctic Geopolitics Revisited: Spatialising Governance in the Circumpolar North”, **The Polar Journal**, 3:1, 2013, ss. 178-203, Doi: [10.1080/2154896X.2013.783276](https://doi.org/10.1080/2154896X.2013.783276)
- Koivurova, Timo “Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly Changing Scene of Arctic Governance”, **Polar Record**, 46:2, 2010, ss. 146–156
- Koivurova, Timo “Race to Resources in the Arctic: Have We Progressed in Our Understanding of What Takes Place in the Arctic?”, **The New Arctic**, Eds. Birgitta Evengard, J. Nymand Larsen, Oyvind Paasche, Springer International Publishing AG. Switzerland, 2015, ss. 189- 201
- Molenaar, Erik J., Koivurova, Timo, Tedsen, Elisabeth, Reid, A. & Hossain K., “Introduction to the Arctic”, **Arctic Marine Governance: Opportunities for Transatlantic Cooperation**, Eds. Elizabet Tedsen vd., Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014, Doi:10.1007/978-3-642-38595-7
- Murray, Robert W., “Arctic Politics in the Emerging Multipolar System: Challenges and Consequences”, **The Polar Journal**, 2:1, 2012, ss. 7-20, Doi: [10.1080/2154896X.2012.679554](https://doi.org/10.1080/2154896X.2012.679554)
- Nuttall, Mark, “Afterword: the North and the Global Gaze”, **Canada’s and Europe’s Northern Dimensions**, Eds. Anita Dey Nuttall ve Mark Nuttall, Oulu: University of Oulu Press, 2009, ss. 71-84
- Osterud, Oyvind & Honneland, Geir “Geopolitics and International Governance in the Arctic”, **Arctic Review on Law and Politics**, Vol 5, No. 2, 2014, ss. 156-176.
- Osthagen, Andreas, “The Good, the Bad, and the Ugly: Differentiating Between Different Security Dynamics, **On Thin Ice: Perspectives on Arctic Security the Arctic**, Eds. Duncan Depledge ve P. Whitney Lackenbauer, North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN). Trent University: Canada, 2021.

- Padrtova, Barbora, “Applying Conventional Theoretical Approaches to the Arctic”, **Routledge Handbook of Arctic Security**, Eds. Gunhild Hoogensen Gjørvi, Marc Lanteigne ve Horatio Sam-Aggrey, Routledge, London, 2020, ss. 29-42.
- Rajakoski, Esko, “Multilateral cooperation to protect the Arctic environment: the Finnish Initiative”, **The Arctic: Choices For Peace and Security**, Eds. T.R. Berger ve D. Roche, Vancouver, BC, Gordon Soules Book Publishers, 1989, ss. 53–59.
- Rottem, Svein V., “A Note on the Arctic Council Agreements”, **Ocean Development & International Law**, 46:1, 2015, ss. 50-59, Doi: 10.1080/00908320.2015.988940
- Roucek, Joseph S., “The Geopolitics of the Arctic”, **The American Journal of Economics and Sociology**, Vol. 42, No. 4, 1983, ss. 463-471
- Scrivener, David, “Gorbachev’s Murmansk Speech: The Soviet Initiative and Western Responses”, **Norwegian Atlantic Committee**, Oslo, Norway, 1989.
- Tesar, Clive, Dubois, Marc-Andre, Sommerkorn, Martin & Shestakov, Alexander, “Warming to the Subject: The Arctic Council and Climate Change”, **The Polar Journal**, 2016, ss. 417-429, Doi: 10.1080/2154896X.2016.1247025
- Welch, David A., “The Arctic and Geopolitics” **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, ss. 473-486, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>
- Wilson, Page, “Society, Steward or Security Actor? Three Visions of the Arctic Council”, **Cooperation and Conflict**, 51:1, 2015, ss. 1-20, Doi: [10.1177/0010836715591711](https://doi.org/10.1177/0010836715591711)
- Wiseman, Matthew S., “The Future of the Arctic Council”, **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, Eds. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan, London, 2020, ss. 439-452, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20557-7>
- Young, Oran R., “Arctic Politics in an Era of Global Change”, **Brown Journal of World Affairs**, Volume XIX, Issue I, 2012, ss. 166-178.

- Young, Oran R., “Building an International Regime Complex for the Arctic: Current Status and Next Steps”, **The Polar Journal**, 2:2, 2012, ss. 391-407, Doi: 10.1080/2154896X.2012.735047
- Young, Oran R., “Governing the Arctic: From Cold War Theater to Mosaic of Cooperation”, **Global Governance**, Vol. 11, No. 1, 2005, ss. 9-15
- Young, Oran R., “Institutions and the Growth of Knowledge: Evidence from International Environmental Regimes”, **International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics**, 4(2), 2004, ss. 215-228.
- Young, Oran R., “The Age of the Arctic”, *Foreign Policy*, No. 61, Winter 1985-1986, 1986, ss. 161-179
- Zellen, Barry S. **Arctic Doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic**, Santa Barbara, Greenwood Publishing, 2009.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

26

1. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript).